

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2026.25.4.104-113>

**Analýzy vybraných skladieb z cyklu Čo mi deti
rozprávali Jána Cikker a návrh
ich didakticko-metodickej aplikácie**

**Analysis of selected songs from Ján Cikker's cycle What
My Children Told Me and a proposal for their didactic
and methodological application**

Viliam Udič

Abstract

The past century in the development of Slovak music represents a relatively complex and stylistically diverse range of trends. This era resulted from composers' personal convictions regarding their own compositional styles, the implementation of new compositional techniques into practice, and a national foundation oriented toward Slovak folk song with its specific melodic, rhythmic, and tonal characteristics. A significant factor that markedly influenced the nature of these compositions was the fluctuating socio-political situation. Ján Cikker, a representative of the generation known as the Slovak Musical Modernism, was a visionary who moved away from compositions with a clearly legible national character. He explored new harmonic possibilities of expanded tonal harmony, worked with atonal music, and sought a new sonorism in his work. The piano cycle What the Children Told Me (*Čo mi deti rozprávali*) is a culmination of these aforementioned compositional views and techniques. Simultaneously, through his music, the author conveys a sincere, ideal world of childhood to the listener. In addition to the analysis of selected works, this paper offers a methodological-didactic section in which the author proposes original methods suitable for teaching Music Theory at primary art schools. The presented activities, combining verbal, visual, and practical methods, focus on active listening, the verbalization of music, movement demonstration, and metro-rhythmic education. The program-oriented compositional material also provides space for creating original stories that evoke the character of the music, conditioned by the tectonic structure of the composition.

Keywords: Piano cycle. Ján Cikker. Slovak music. Chromaticism. Atonality. Modality. Method.

Úvod

Slovenská muzikologická obec disponuje už pomerne bohatou hudobno-historickou, či teoretickou spisbou. Za zmienku stoja napríklad tituly venované slovenským skladateľom vydávané na pôde Hudobného centra, či najnovšia knižná publikácia z pera Jany Kalinayovej-Bartovej *Hudba v bratislavskej Katedrále sv. Martina v rokoch 1526-1833*. Výrazné manko je príznačné v hudobnej edukácii. Slovenské hudobné školstvo nedisponuje modernou a komplexnou publikáciou-učebnicou, ktorá by zabezpečila systematické hudobno-teoretické, či historické vzdelávanie. Taktiež sa často zabúda na implementovanie diel slovenských skladateľov do procesu vyučovania. Uvedený príspevok nemá ambíciu ponúknuť čitateľovi obsiahne a rozsiahle informácie o analyzovaných dielach. Taktiež nenahrádza už publikované štúdie. Jeho cieľom je prispieť do spisby muzikologicko - edukačnej a ponúknuť čitateľovi možnosti implementácie analyzovaných diel do edukácie hudobno-teoretických predmetov v rámci predprimárneho a primárneho umeleckého vzdelávania.

1 Slovenská hudobná moderna v kontexte doby

U skladateľov slovenskej hudobnej moderny (A. Moyzes, E. Suchoň, J. Cikker) je prítomný nový a výrazný kvalitatívny posun¹. Autori akoby si uvedomovali potrebu dohnať zameškané a nutnosť vytvorenia hudby v rámci európskych štruktúr, tzv. akulturácia (Chalupka, 2015, s. 5). Pozitívne reagovali na nové myšlienkové prúdy a vývojový dynamizmus európskej kultúry. Nevšedné tonálno-harmonické riešenia, obohatenie melodického jazyka o štýlové prvky ľudovej piesne, či akcentovanie jej metro-rytmických, melodických, či formových špecifik, sa stali jednou z charakteristických črt. Štýlové vplyvy skladateľov slovenskej hudobnej moderny je možné definovať v 5 prúdoch:

1. Novoromantizmus a symfonizmus V. Nováka, 2. Neofolkloristické tendencie a práca s motívom L. Janáčka, 3. Slovenská ľudová pieseň a zvukový barbarizmus B. Bartóka, Z. Kodályho/modálna harmónia, 4. Akcentácia metro-rytmickej orientácie (I. Stravinskij), 5. Atonálna hudba a dodekafónia (A. Schönberg).

Jánovi Cikkerovi patrí špeciálne miesto v rámci slovenskej hudobnej moderny. Autor opúšťal domáce inšpiračné zázemie a zameral sa na polymodalitu a dvanásťtónovú chromatiku (Elschek, 1996, s. 285). V kompozíciách použil široké spektrum zväčšených, zmenšených intervalov, harmonických zvrátov bez prípravy (Palovčík, 1993, s. 233). Predstavitelia tejto generácie skladateľov, cieľavedomou syntézou podnetov vlastných/národných kultúr s výdobytkami západoeurópskej hudobnej kultúry

¹ Odpútanie sa skladateľov od prostých harmonizácií ľudových piesní v mestskom novouhorskom štýle.

vytvorili hudobne bohaté kompozície ponúkajúce nielen interpretačné výzvy, ale aj inšpirácie pre tvorbu aktivizujúcich metód v rámci hudobnej edukácie.

Na ceste k cyklu Čo mi deti rozprávali

V roku 1962², kedy Ján Cikker skomponoval cyklus pre deti a mládež *Čo mi deti rozprávali*, mal autor za sebou svoje vrcholné operné tituly *Mr. Scrooge* (1959) a *Vzkriesenie* (1962), ktoré sú kompozične a tematicky³ diferentné od národne koncipovaných titulov ako *Juro Jánošík* (1953), či *Beg Bajazid* (1957). *Mr. Scrooge* a *Vzkriesenie* sú psychologickou sondou do duše človeka, ktorej sa výrazne prispôsobuje aj hudobné prevedenie. Chromatický až atonálny harmonický pôdorys poskytuje poslucháčom efektívnejšie absorbovať príbehové úskalia.

Podobný prístup je prítomný aj v cykle *Čo mi deti rozprávali*, ktorý pozostáva z 15 programovo orientovaných skladbičiek strednej náročnosti. Cikker zhudobnil pre detský svet typické témy. Moderným kompozičným jazykom sa snažil čo najviac sprostredkovať obsah skladby. Autor necitoval ľudové piesne, ale využil idiómy charakteristické pre slovenskú ľudovú pieseň (napr. lydiecká kvarta). Východiskom mu nebola harmonicky pevne ukotvená melódia, ale výrazná práca s motívom. Harmóniu obohatil o paralelizmy, disonancie, biakordiku, využívanie septakordov. Diatoniku "zachmúril" chromatizmami. (Chalupka, 2018, s. 86). Výsledkom sú postimpresionisticky orientované skladbičky, v ktorých autor kládol dôraz na kolorit, atmosféru a charakter zhudobnenej témy. Autor skôr hudobne zachytil následky a reflexie detských rozhovorov, otázok, hier, zážitkov. Cyklus je hudobným psychologickým obrazom detského sveta, ktorý nie je len pre deti, ale aj o deťoch.

2 Analýza vybraných skladieb a návrhy ich didakticko-metodickej aplikácie

2.1 Prosím si rozprávku

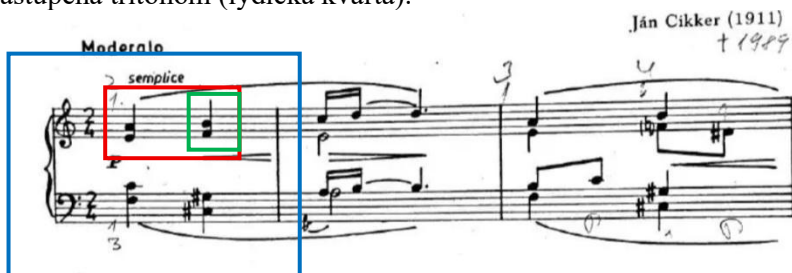
Touto rozsahovo krátkou, ale hudobne a harmonicky veľmi bohatou skladbou Cikker „otvoril“ detský svet. Hudobný materiál je koncipovaný do trojdielnej formy a s kontrastným stredným dielom. Skladateľ sa oprel o rozšírený tonálno-harmonický systém s využitím modálnych prvkov.

Diel a pozostáva zo štyroch taktov s možným periodickým členením na dve dvojtaktia. Autor variačne pracoval s motívom a využil evolučný

² Šesťdesiate roky predstavujú obdobie, kedy ódy na komunistických diktátorov a pochmúrnú spoločenskú atmosféru vystriedalo uvoľnenie politického napätia a tým aj slobodnejší, tvorivejší a spontánnejší prístup skladateľov ku komponovaniu.

³ Autor nespracoval národné témy, ale témy svetového formátu, ako napríklad: Ch. Dickens: *Vianočná koleda*, L. N. Tolstoj: *Vzkriesenie*.

kompozičný princíp-rozvíjanie. Prvý takt skladby je súznením kvínt a kvárt v protipohybe. Hlavný motív pozostáva z dvoch prvkov. Zo statického prvku, tvoreného štvrt'ovými rytmickými hodnotami a druhého, melodického – pohyblivejšieho, ktorým je motív uzavretý. Motivickú štruktúru definuje aj dynamický priebeh sprevádzaný crescendom a decrescendom. Disonancia je zastúpená tritónom (lydická kvarta).

Notová ukážka 1: Paralelizmy, tritónus, protipohyb

Diel b má tanečnejší charakter. Artikulácia a melodická línia sa stávajú vertikálnejšími. Metrické členenie sa z dvojdobého mení na trojdobé. V harmonickom priestore Des dur skladateľ akcentoval tón g, čo je opäť lydickou kvartou. Tento tón v rámci trojtaktového úseku zaznieva štyrikrát.

Notová ukážka 2: Des dur, lydická kvarta

Diel a' je krátkou pripomienkou úvodného motívu s triolovým rytmom. V závere súčasne znie zväčšená a čistá kvinta.

2.1.1 Hudobná aktivita „Rozprávočku chcem“

Hudobná aktivita „Rozprávočku chcem“ je hudobno-pohybovou hrou, ktorej cieľom je prostredníctvom pohybu demonštrovať, charakter skladby, jej pulzáciu, metrickú organizáciu a tektonický pôdorys. (Boroš, 2020, s. 60, 92) Je možné uplatniť tzv. „body percussion“ prípadne použiť vhodné perkusie. Cieľom hry je prostredníctvom pohybu a rečovou deklamáciou-verbalizáciou rytmu interpretovať skladbu. (Boroš, 2020, s. 64) Aktivitou sa žiaci naučia demonštrovať 3-dielne členenie hudobného materiálu prostredníctvom vloženého textu a pohybu. Vnímajú kontrastný stredný diel, v ktorom sa mení napr. vložený text, rytmická štruktúra, či charakter. V hre je zadefinovaný aj návratný diel, podložený rovnakým

textom. Je vhodné, aby pohyby žiakov evokovali nižšiu dynamickú intenzitu a melodický priebeh frázy zameraný na jej ascendenčnosť a descendenčnosť.

Aktivita je primárne určená pre žiakov prípravného štúdia na ZUŠ v rámci predmetu prípravná hudobná výchova. Metodický postup realizácie je nasledovný:

A: Naučiť sa text: *Roz-prá-vočku, roz-prá-vočku chcem, víla k nám letí, letí, rozprávočku chcem, chcem.*

B: Naučiť sa pohyb⁴ C: Interpretovať skladbu

Ukážka 3: vizualizácia formy skladby evokujúca obsah textu

2.2 Chyt' ma

Skladba s tanečným charakterom a prevažne akordickou sadzbou má hudobný materiál koncipovaný do trojdielnej formy aba¹ so skrátenou reprízou a kódou. Harmonický pôdorys je opätovne atonálny s prvkami modality. Dominantným prvkom kompozície je charakteristický motív pozostávajúci zo statického (akordického) a pohyblivého (melodického) elementu. Elementy sú voči sebe kontrastné rytmicky aj artikulačne. Motívy v priebehu skladby zaznievajú vo variačných podobách a v sekvencovitých postupoch

⁴ Bod 1 a 2 odporúčam, aby prebiehali súčasne. Je potrebné, aby bol text viazaný na pohyb. Žiaci sedia v tureckom sede so zavretými očami. Na text „rozprávočku“ si chytia kolená (roz), stehná (prá) a prekrížené si chytia ramená (vočku). Následne žiaci otvoria oči. Dvakrát si chytia líce – raz jednou a raz druhou rukou (roz-prá), predpažia ruky (vočku) a tlesknú (chcem). Text *Víla k nám letí, letí* je recitovaný so sprievodom triangu. Dlhá nota je sprevádzaná úderom do nástroja, krátka o stehno. Tretí diel a' je zopakovanie dielu a-druhého úseku.

Ukážka 4: Statický element s metrickou funkciou,
melodický – pohyblivý element

V strednom diele b s prevažne akordickou sadzbou, silnou dynamickou intenzitou so zemitým charakterom, autor opätovne využíva zväčšenú lydickú kvartu ako idióm „ľudovosti“.

Ukážka 5: lydická kvarta

Diel a1 je skrátenou reminiscenciou dielu a. Charakteristický motív, ktorý je súčasťou krátkej kódy, zaznieva aj v samotnom závere skladby v D dur. Spomínaná kóda v harmonickom prostredí d mol pozostáva zo stúpajúcich akordov s crescendom, čím sa kombinuje hudobný materiál obidvoch dielov.

2.2.1 „Chytila ma Kitty“

„Chytila ma Kitty“⁵ (Michalíková, 2017) je rytmickou aktivitou vhodnou pre výučbu šesťnástinových rytmických hodnôt a trojdielnej hudobnej formy s kódom. Jej cieľom je verbalizovať danú rytmickú hodnotu a interpretovať skladbu s použitím perkusí či „body percussion“. Touto aktivitou sa žiaci naučia členiť hudobný materiál do trojdielnej formy s kódom. Definíciou kontrastného dielu pomáha zmena vloženého textu, či metrická organizácia pozostávajúca z osminových rytmických hodnôt (Boroš, 2024, s. 13) Kľúčovým hudobným aspektom je vnímanie legáta a staccata, ktoré je možné taktiež vhodným pohybom rúk demonštrovať (legáto – oblúk, staccato – lusknutie). Žiaci sa v tejto skladbe okrem rytmickej výchovy stretnú aj so širokou dynamickou škálou od pp až po ff. Rytmická aktivita je určená pre žiakov 1. až 3. ročníka primárneho vzdelávania ZUŠ v rámci predmetu hudobná náuka.

⁵ Takto Ján Cikker volal svoju manželku Katarínu Cikkerovú.

Učiteľ môže využiť nasledovný metodický postup:

1. Rytmizovať text s vhodným pohybom evokujúcim rytmický model⁶
„chytla ma Kitty – chytla ma Kitty – chytla ma Kitty – chytla ma Kitty – chytla ma Kitty (chytla ma – ťukanie o prsty – štyri prsty udierajú o palec, Kitty – dvakrát tlesk)
*Lenivorus*⁷ – *lenivorus morbus* – *lenivorus* – *lenivorus* – *lenivorus* (lenivorus – štyrikrát buchnutie o stehná, morbus – dva údery o lavicu)
Chytla ma Kitty – *chytla ma Kitty* – *chytla ma Kitty*
*Do postele*⁸ – *do postele* – *padám* (kráčanie na mieste v metrickej pulzácii, padám – pád na zem)..
2. Body percussion je možné nahradiť použitím vhodných perkusných nástrojov.
3. Text deklamovať v rôznych dynamických hladinách .
4. Poskladať obsah riekanky prostredníctvom obrázkovej vizualizácie, pričom každý obrázok bude obsahovať rytmický pattern zobrazený prostredníctvom značiek pripomínajúcich reálny zápis šesťnástinových a osminových hodnôt

Ukážka 6: vizualizácia štruktúry skladby prostredníctvom textu

2.3. „Prečo padá sneh“

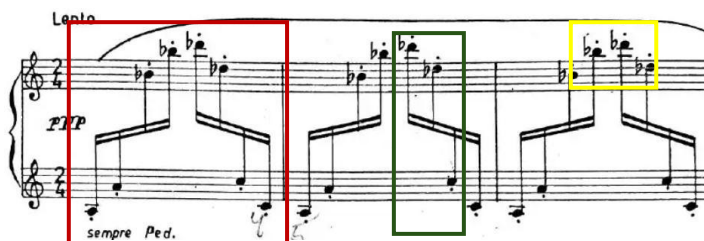
Táto drobná miniatúra je postimpresionisticky orientovanou kompozíciou s dôrazom na kolorit. Autor využil široký diapazón klaviatúry, predpísal sempre pedal, čím sa harmónie zlievajú do homogénneho zvukového celku v dynamike ppp. Autor výrazne pracoval s intervalovou štruktúrou. Východiskom sú „kráčajúce“ oktávy v poltónových vzdialenostiach. Hudobný materiál je možné zadefinovať do formy *abcb*.

⁶ Slovným spojením „chytla ma“ žiaci demonštrujú šesťnástinové rytmické hodnoty, slovom „Kitty“ osminové. Na rytinizáciu je vhodné použiť zvukovo diferentné nástroje. Je vhodné, aby rytinizácia a verbalizácia textu prebehli súčasne.

⁷ Tieto slovíčka autor použil vo svojom liste, ktorý adresoval svojej matke Márii Cikkerovej-Psotkovej. V texte Ján Cikker uvádza, že ochorel na veľmi neprijemnú chrípku s bolesťami hlavy. Na text je vhodné použiť tzv. „body percussion“ hra na telo. Tým sa zreteľne oddelí kontrastný B diel od krajných dielov.

⁸ Uvedené slovné spojenia sú súčasťou kódy skladby. Rytmické patterny môžu žiaci interpretovať opäť na perkusiových nástrojoch.

V diele a autor motivickým prirad'ovaním využil stúpajúce a klesajúce oktavý v poltónových vzdialenostiach. Medzi najvyššími tónmi je intervalový vzťah malej tercie.

Ukážka 7: Stúpajúce a klesajúce oktavý, poltónové vzdialenosti, malá tercia

Diel b pozostáva už len z klesajúcich oktav, pričom autor dodržal intervalové štruktúry prezentované v úvodnom diele skladby.

Ukážka 8: Malá tercia, poltóny

Kontrastný diel c so sebou prináša zmenu klavírnej faktúry, ktorá sa mení na akordickú. Cikker využil krajné registre nástroja a biakordiku (Adur/a mol).

Ukážka 9: sled akordov, F5, akord s veľkou a malou terciou, e6, h dim s add9

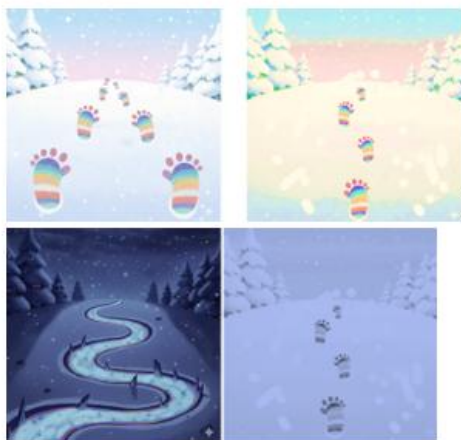
Záverečný diel b' príp. kóda, obsahuje materiál klesajúcich oktav, ktoré sú zakončené tónom a.

2.3.1 „Kráčanie v snehu“

Aktivita „Kráčanie v snehu“ je didaktickou pomôckou pre výučbu metrickej výchovy. V stanovenej pulzácii žiaci pomocou zvoleného nástroja „kráčajú“ po stopovej mape. Metrická pulzácia sa v priebehu skladby mení

z párneho dvojdobového na trojdobú pulzáciu zastúpenú štvrt'ovou pomlčkou, ktorú je možné demonštrovať „fúkaním“ z úst do priestoru.

Stopová mapa evokuje aj smernosť melodickej línie. Vhodné je jednotlivé úseky skladieb oddeliť aj diferentným zvukom nástroja. Aktivitu je možné predniesť aj spôsobom, kedy žiaci pohybom ruky, či kráčaním na mieste demonštrujú stopovú mapu. V strednom disonantnom akordickom diele žiaci kreslia kľukatú cestu po odznení akordu.

Ukážka 10: demonštrácia hudobnej formy skladby prostredníctvom vizualizácie. Farebné odtiene evokujú charakter úseku skladby, stopy napríklad smernosť

Záver

Prezentované analýzy skladieb z cyklu *Čo mi deti rozprávali*, indikujú kľúčové štýlovo-kompozičné východiská Jána Cikkera, ktoré upevňujú jeho ukotvenie v rámci generácie skladateľov slovenskej hudobnej moderny. Rozšírená chromaticizácia harmónie a jej smerovanie k atonálnu orientovanému tonovému priestoru, definuje skladateľa ako vizionára pre modernú hudobnú expresiu. Didakticko-metodická implementácia hudobného materiálu je prezentovaná návrhmi, uplatňujúce východiská metro-rytmickej výchovy, demonštráciu hudobnej formy s akcentáciou vizuálnosti. Optimálnou metódou sa po overení v praxi profiluje aktivita „Chyt' ma“, ktorej kľúčovým aspektom pre metodické uplatnenie je metro-rytmická čitateľnosť, tempová ukotvenosť a obsahová zrozumiteľnosť.⁹ Metódy je vhodné uplatniť pre výučbu predmetu hudobná náuka v rámci predprimárneho a primárneho vzdelávania na ZUŠ.

⁹ Žiaci vedia identifikovať charakterové ukotvenie skladby.

Bibliografia

- Boroš, T. (2020). *Hudba ako čin*. Bratislava: In Music o.z. 145 s. ISBN 978-80-973674-0-4.
- Boroš, T. (2022). *Months*. Bratislava: Superar, 81 s. ISBN 978-80-570-3761-3.
- Boroš, T. (2022). *Numbers*. Bratislava: Superar, 91 s. ISBN 978-80-974212-0-5.
- Elschek, O. (1996). *Dejiny slovenskej hudby*. Bratislava: ÚHV SAV, 572 s. ISBN 80-88820-04-9.
- Chalupka, Ľ. (2015). *Cestami k tvorivej profesionalite. Sprievodca slovenskou hudbou 20. storočia I (1901 – 1950)*. Bratislava: FiF UK, 307 s. ISBN 978-80-8127-091-8.
- Chalupka, Ľ. (2018). *Generačné a štýlové konfrontácie. Sprievodca slovenskou hudbou 20. storočia II (1951 – 2000)*. Bratislava: FiF UK, 879 s. ISBN 978-80-223-4585-9.
- Michalicová, I. (2017). *Listy matke*. Gelnica: G-Ateliér, s.r.o., 515 s. ISBN 978-80-89739-05-9.
- Palovčík, M. (1995). *Ján Cikker v spomienkach a tvorbe*. Prešov: Matúš, 367 s. ISBN 80-967089-8-8.
- Obrázky boli vygenerované umelou inteligenciou – aplikáciou Gemini

PhDr. Viliam Udič

Katedra teórie hudby, HTF VŠMU v Bratislave
Zochova 1, 811 01 Bratislava
udicviliam@gmail.com
školiteľ: prof. PhDr. Eva Ferková, PhD.